

Jaap Smit

Betere Bomen: een volgende noot gekraakt

Niks lekkerder dan een verse walnoot uit eigen tuin of straat

Walnoten zijn van oudsher eerder bomen voor een ruim boerenerf dan voor het stedelijke gebied. Wellicht heeft dat te maken met de angst dat vallende noten putjes slaan in onze heilige koe. Mede door de opkomst van het fenomeen voedselbossen is die angst gelukkig aan het verdwijnen. Niks lekkerder dan een verse walnoot uit eigen tuin of straat. Hofdendroloog Jaap Smit wilde in ieder geval graag een editie van Betere Bomen wijden aan het geslacht Juglans uit de okkernootfamilie.

Auteur: Jaap Smit

Het geslacht *Juglans* is om meerdere redenen belangrijk. Het brengt waardevolle noten voort, is goed bestand tegen droogte en hitte en levert ook nog eens mooi hout.

De 21 *Juglans*-soorten hebben grote samengestelde bladeren, die in de winter afvallen. De soorten hebben een specifieke geur en zijn daar met wat goede wil zelfs aan te herkennen. De bloemen zijn eenhuizig: de mannelijke bloeien in hangende katjes, de vrouwelijke groeien in rechtopstaande aren. Na de windbestuiving ontwikkelen zich de noten, ingesloten in een groene, vlezige bolster, die bij rijpheid opensplijt. De vorm en de ribbels op de noten die dan overblijven, zijn voor iedere soort duidelijk anders, en daarmee een belangrijk determinatiekenmerk.

De relatief dikke takken hebben geladderd merg: de hokjes in een doorgesneden twijg lijken samen op een ladder. Het hout van *Juglans*, notenhout, wordt gewaardeerd om zijn donkere kleur, fijne nerf en duurzaamheid.

Juglans heeft een voorkeur voor diepe, goed doorlatende gronden en een zonnige standplaats. De meeste soorten zijn relatief droogte- en hittetolerant. De hier beschreven bomen kunnen prima tegen de hitte en de droge zomerlucht waarmee we door de klimaatverandering en *urban heat* steeds meer te maken krijgen in onze steden. Doordat het ten gevolge van de klimaatverandering in de winter minder koud wordt, wordt de temperatuursom van 200 graden, nodig voor bloei in het voorjaar, eerder bereikt. Dat betekent dat de knoppen vroeger uitlopen en ver voor ijsheiligen nog vorstgevoelig zijn. Doordat er – ook vanwege de klimaatverandering – tot half mei nog vorst kan voorkomen, kan dit knellen. In sommige jaren kunnen daardoor alle knoppen bevriezen. In dat jaar vormen zich dan wel nieuwe bladknoppen, maar doordat ook de bloemknoppen bevriezen, is de oogst na een nachtvorstjaar soms bijna nihil. In het zuiden en oosten van Nederland wordt de temperatuursom eerder bereikt en is de kans op nachtvorstschade groter.

Juglans regia, blad. Foto: Boomkwekerij Udenhout

Romeinen

De herkomst van *Juglans regia*, de gewone walnoot, is wat duister. Het geweldige en gratis beschikbare www.treesandshrubsonline.org geeft Pakistan en Afghanistan als oorsprong aan. Vandaaruit zou de walnoot verspreid zijn naar China en Korea en ook naar West-Europa, waarbij de Romeinen mogelijk nog een rol speelden. Tegenwoordig wordt ongeveer de helft van de walnoten in China geproduceerd; een derde groeit in de VS, Iran, Turkije en Mexico. Slechts een klein deel van de noten wordt in Europa geproduceerd, en dan nog vooral in warmere, drogere gebieden. Dat is niet voor niks: bij ons is de bladnatperiode vaak te lang, waardoor schimmels de bladeren aantasten. Van sommige gevoelige rassen worden ook de bolsters aangetast, waardoor er geen goede noten ontstaan. Bart van der Sluis, nog steeds betrokken bij Boomkwekerij 't Herenland, een bekend vermeerderaar van walnoten, geeft daarom aan dat Franse selecties meestal niet geschikt zijn.

Grotere maten

De beschikbaarheid van walnoteselecties van een wat grotere maat valt tegen. Kleiner beginnen met goede vruchtselecties loont wel vergeleken met het planten van zaailingen. Die zijn namelijk niet altijd betrouwbaar vrucht dragend en worden mogelijk eerder aangetast door schimmels. Begin dus liever klein als de aanplant van een grotere boom niet lukt. Selecties in de maten 12-14-16 lukken nog wel, maar dikkere maten zijn vaak niet soortecht. Op de Naamlijst van Houtige Gewassen staan 83 vruchtselecties van *Juglans regia*. Ik noem hier een paar goede die ook in Nederland verkrijgbaar zijn, soms als kleine plant.

We beginnen met een vreemde cultivar. *Juglans regia* 'Purpurea' is een klein boompje, met aanvankelijk glanzend rood blad dat later dof-rood wordt en vrij vroeg afvalt. De bolsters zijn rood, maar de kleine noten hebben de gewone kleur. Het is een bijzondere, maar iets minder gezonde boom.

Experimenteer

Juglans is een geslacht dat zich dankzij klimaatverandering steeds beter thuis voelt in onze bebouwde omgeving. Er zijn nog veel soorten walnoten en selecties die we ten onrechte nog niet kennen. Dus experimenteer!

Cultivars als 'Red Chief' en 'Red Phantom' hebben groen blad, maar ontwikkelen rode kernen. De bolsters en noten zijn normaal gekleurd. Mooi voor op je salade!

'Plovdivski' is al snel na aanplant in productie. Deze selectie moet wel door een andere boom bestoven worden. De lekkere, langwerpige walnoten hebben een dikke schaal en een grote kern.

'Milotai 10' geeft een hoge opbrengst. Hij loopt vrij vroeg uit en is daarmee (met name in het oosten en zuiden) gevoeliger voor late nachtvorst.

'Mini Multiflora Nr.14' is een dwergvorm en kan zelfs als kuisplant worden gebruikt. Het is een gezond boompje, met donkere noten die goed smaken.

De bloemen zijn eenhuizig: de mannelijke bloemen bloeien in hangende katjes

Juglans regia 'Buccaneer'. Foto: Boomkwekerij Ebben

'Laciniata' is een persoonlijke favoriet: een walnoot met diep ingesneden blad. Eigenlijk is het meer een sierplant, maar de productie van wat kleine walnoten is opvallend goed en lekker. Hij groeit wat minder snel, maar kan uiteindelijk net zo groot worden als een walnoot met gewone bladeren.

'Izvor 10' is een wat kleinere selectie, die ook wat nachtvorstgevoelig is. De droogteresistentie schijnt groot te zijn. Hij is nog niet in de Naamlijst opgenomen.

'Buccaneer' groeit uit tot een grote boom, met een wat kleinere noot met een matige smaak. Meestal is het een goede zelfbestuiver, maar hij is ook geschikt om andere selecties te bevruchten. Plant deze selectie liefst in de volle zon om schimmels minder kans te geven.

'Broadview' is een goede, zelfbestuivende walnoot, die ook veel andere selecties kan bestuiven. De smaak is soms wat bitter. De boom blijft wat kleiner, maar is altijd betrouwbaar gezond.

'Coenen' is volgens Van der Sluis een van de lek-

Juglans nigra. Foto: Jaap Smit

kerste walnoten, aan een verder gezonde boom die een brede, losse kroon vormt.

'Bella Maria' geeft grote noten met een gemakkelijk te kraken schaal. Maar, zegt Van der Sluis: hoe groter de noot, hoe meer krimp. Het is een wat meer opgaande boom.

Kwekers die noten willen oogsten, proberen ook bomen met rechte stammen te kweken. Zo kunnen ze na 25 tot 30 jaar ook nog eens mooi en duurzaam hout oogsten: een financiële bonus aan het einde van de omloop.

Juglans nigra

De zwarte walnoot is de grootste soort uit het geslacht en kan tot 40 m hoog worden. Met bladeren die tot 40 cm groot kunnen worden, is het een sierlijke boom. De boom komt uit het gebied rond de grote meren in de VS en Canada. Hij komt daar voor in rivierdalen: daar waar het kletsnat kan zijn en in de zomer kurkdroog. Een prima wadi-boom, dus – mits die wadi niet vooral bestaat uit doorlatend zand; dan is alleen gras geschikt. De zwarte walnoot heeft een voorkeur voor voedzame grond. Dat kan klei of zand zijn.

In de Verenigde Staten is de houtproductie van deze boom erg belangrijk. Daarom wordt geselecteerd op verbeterde houtkwaliteit, opbrengst en ziekteresistentie. Er zijn in Noord-Amerika ruim 400 cultivars van *Juglans nigra* in omloop; bij een minderheid gaat het om betere vruchten. Een voorbeeld is de cv 'Thomas', die laat bloeit en daarmee nachtvorstbestendiger is. Het is bovendien een zelfbestuiver. Verder is de schaal van de noten dunner dan bij andere cv's. Handig, want helaas zijn de noten van de zwarte walnoot lastig te kraken. 'Thomas' is mondjesmaat ook in Nederland verkrijgbaar. Als parkboom is *Juglans nigra* 'Laciniata' fantastisch. De sterk ingesneden bladeren zijn sierlijker dan die van *Juglans regia* 'Laciniata'. 'Varennoot' zou een goede Nederlandse naam zijn. De boom is wat meer opgaand dan de *Juglans regia*-cv's.

Vruchtarme selecties

In Amerika zijn vruchtloze en vruchtarme selecties in omloop, zoals de cv 'Purdue 2'. Die ken ik hier (nog) niet, maar voor sommige wegbeheerders zijn ze wellicht een optie. De Diependaalselaan in Hilversum laat zien dat het fantastische laanbomen zijn. In 2018 schreef

Juglans mandshurica

mijn voorganger dat de noten ook aan deze drukke weg nooit tot klachten leidden. Gewoon planten, dus! In Berkel en Rodenrijs staan ze sinds enkele jaren aan de Oostmeerlaan. Ze groeien goed, maar door het gewicht van zware vogels willen de koppen nog weleens uitbreken – toch niet helemaal probleemloos, dus, maar je krijgt er op termijn wel een duurzame boom voor terug.

Aantastingen

Vrij nieuw in het noordoosten van Amerika is de schimmel met de mooie naam *Geosmithia morbida*, die tot het afsterven van takken en bomen leidt. De schimmelziekte is waarschijn-

lijk van het zuidoosten naar het noordwesten van de VS gebracht. De *Juglans*-soorten die evolutionair niet gewend zijn aan de schimmel, worden nu aangetast. De schimmel wordt overgebracht door *Pityophthorus juglandis*, ook bekend als de walnoottakkever, een snuitkever die leeft op verschillende soorten walnoot. In een risicobeoordeling uit 2019 door de NWWA, de vroegere Plantenziektenkundige Dienst, staat dat de schimmel en de walnoottakkever op verschillende plaatsen in Italië aanwezig zijn. Er valt nu een kwartje, want in die periode is mij gevraagd naar de mij bekende groeiplaatsen van de zwarte walnoot. Gelukkig is de ziekte hier nog niet geconstateerd.

Botanische soorten

De grijze walnoot (*Juglans cinerea*) dankt zijn naam aan de lichtgrijze schorsplaten op de stam en mogelijk ook aan de beharing van het blad. De blaadjes aan de gedeelde bladeren zijn wat grover dan die van *Juglans nigra*. De grijze walnoot is met 18 m een stuk kleiner, maar nog altijd een grote, brede boom, vooral geschikt voor parken. De boom komt ook uit het noordoosten van Amerika, maar komt voor op iets drogere plaatsen. In de natuur gaat de soort achteruit als gevolg van aantasting door een Aziatische schimmel. Overigens zijn ook de noten van deze soort eetbaar, maar hij heeft meer dan andere soorten last van beurtjaren, jaren waarin een boom nauwelijks vrucht draagt. De vruchtselecties en kruisingen met *Juglans nigra*, die minder vatbaar zijn voor de schimmel, hebben ons land nog niet bereikt. *Juglans mandshurica* oftewel de Mantsjoerijse walnoot uit China is evolutionair nauw verwant aan *J. cinerea* en lijkt er dan ook sterk op. Ook deze soort vormt een brede struik of boom, die maximaal ongeveer 20 m hoog wordt. De gedeelde bladeren zijn flink behaard, vrij grof en tot 80 cm lang. Inmiddels gaat *Juglans ailantifolia*, afkomstig uit Japan en van de Siberische eilanden, op in deze soort en heet daarom nu *J. m. var. sachalinensis*. Dit is overigens nog niet in de Naamlijst van Houtige Gewassen opgenomen.

Er is een kruising tussen *Juglans mandshurica* en *Juglans regia* die in China wordt geteeld als vruchtboom. De kruising heet *Juglans x sinensis* en is hier niet in cultuur.

Enkele van deze kruisingen geven grote trossen vruchten, waaruit blijkt dat er 'bloed' van de oude *Juglans ailantifolia var. cordiformis* in zit. Ook deze variëteit gaat op in *Juglans mandshurica*.

De herkomst is wat duister;
www.treesandshrubsonline.org geeft
 Pakistan en Afghanistan als oorsprong
 aan

BE SOCIAL
 Scan, lees & deel!